

50. Rusnak I. Dumy ta istorychni pisni: Teksty ta i'h interpretacija. – Kirovograd: Stepova Ellada, 1999. – 96 s.
51. Simonovskij P. Kratkoe opisanie o kozackom malorossijskom narode i o voennyh ego delah. – Moskva, 1847. – 159 s.
52. Staryc'kyj. Serbs'ki narodni dumy i pisni. – Kyi'v, 1876. – 420 s.
53. Sumcov M. Maljunky z zhyttja ukrains'kogo narodnogo slova (Z XIX t. Sbornika Har'kovskago Istoriko-Filologicheskago Obshhestva v# pamjat' prof. E. K. R#dina). – Harkiv: Pechatne Dilo, 1910. – 144 s.
54. Sumcov M. Ukrai'ns'ki dumy. Krytychny narys. – L'viv: Drukarnja NTSh, 1914. – 326 s.
55. Tyshhenko V. I. Fol'klor pro vyzvol'nu vijnu 1648–54 rr. pid provodom B. Hmel'nyc'kogo // Narodna tvorčist' ta etnografija. – 1979. – №1. – S.18–23.
56. Tkachenko N. M. (Rec.) // Sovetskaja kniga, 1951. – №7.
57. Tkachenko Ju. K. Otrazhenie istoricheskoi dejstvitel'nosti v ukrainskom narodnom pesennom tvorčestve (na materiale istoricheskikh pesen i dum XVI – XVIII vekov). – Avtoref. dis. ... kand. filolog. nauk. – Kameneč-Podol'skij, 1980. – 21 s.
58. Tkachenko Ju. K. Otrazhenie istoricheskoi dejstvitel'nosti v ukrainskom narodnom pesennom tvorčestve. – Rukop. dis... kand. filolog. nauk. – Kameneč-Podol'skij, 1980. – 167 s.
59. Ukrai'ns'ko-rus'kyj arhiv. [Vyp.] 1: Materialy do istorii' ukrai'ns'koi' pisni i virshi: teksty j zamitky / vydaje Myhajlo Voznjak; Nauk. T–vo im. Shevchenka, Ist.–filos. sekcija. – L'viv: Z druk. Nauk. T.–va im. Shevchenka, 1913. – 240 s.
60. Ukrai'ns'ko-rus'kyj arhiv. [Vyp.] 2: Materialy do istorii' ukrai'ns'koi' pisni i virshi: teksty j zamitky / vydaje Myhajlo Voznjak; Nauk. t–vo im. Shevchenka, Ist.–filos. sekcija. – L'viv: Z druk. Nauk. T.–va im. Shevchenka, 1914. – 241 – 480 s.
61. Ukrai'ns'ko-rus'kyj arhiv. [Vyp.] 3: Materialy do istorii' ukrai'ns'koi' pisni i virshi: teksty j zamitky / vydaje Myhajlo Voznjak.; Nauk. t–vo im. Shevchenka, Ist.–filos. sekcija. – L'viv: Z druk. Nauk. T.–va im. Shevchenka, 1925. – 589 s.
62. Franko I. Ja. V. N. Peretc. Zаметki i materialy dlja istorii pesni v Rossii, 1901. Arhiv Instytutu mystectvoznavstva, fol'klorystyky ta etnologii' im. M. T. Ryl's'kogo NANU. – F.III. – №798.
63. Franko I. Dvi shkoly v fol'klorystyky // Zhytje i slovo. – 1895. – T.3. – S.149–155.
64. Franko I. Ja. Istorija ukrai'ns'koi' literatury. Ch.I. Vid pochatkiv ukrai'ns'kogo pys'menstva do Ivana Kotljarevs'kogo // Arhiv Instytutu mystectvoznavstva, fol'klorystyky ta etnologii' im. M. T. Ryl's'kogo NANU. – F.III. – №571. – Ark.361; №570.
65. Franko I. Studii' nad ukrai'ns'kymy narodnymy pisnjamy. – L'viv, 1913. – 532 s.
66. Franko I. Ja. Studii' nad ukrai'ns'kymy narodnymy pisnjamy. Zibrannja tvoriv u p'jattedesjaty tomah. – Kyi'v: Naukova dumka, 1976–1986. – T.42. Fol'klorystychni pracj. – 598 s.
67. Franko I. Hmel'nyshhyna 1648–1649 rokov u suchasnyh virshah // ZNTSh. – T. XXIII–XXIV. – 1898. – S.1–114.
68. Franko I. Hutorna poezija P. A. Kulisha // Tvory: v 50–ty t. – Kyi'v: «Naukova dumka», 1980. – T.26: Literaturno–krytychni pracj. – S.166.
69. Franko I. Ja. Recenzija: V. N. Peretc. Malorusskije vyrshy y pesny v zapysjah XVI – XVIII v. (Malorusskije virshi i pesni v zapisjah XVI – XVIII v. (Izvestija Otdelenija russkogo jazyka i slovnosti imp. Akademii nauk, 1899. – Kn.3, 4) // Arhiv Instytutu mystectvoznavstva, fol'klorystyky ta etnologii' im. M. T. Ryl's'kogo NANU. – F.III. – №798.
70. Hmylevs'ka O. M. Pisni kozac'koi' slavy // Kozac'ki pisni. – K.: Muzychna Ukrai'na, 1969. – S.7–25.
71. Homenko V. Bogdan Hmel'nyc'kyj v ukrai'ns'kij narodnij tvorčosti // Dumy ta pisni pro Bogdana Hmel'nyc'kogo. – Kyi'v: Muzychna Ukrai'na, 1970. – S.6–25.
72. Homenko V. Vyzvol'na vijna 1648–1654 rr. u narodnij poetychnij tvorčosti // Radjans'ka shkola. – 1954. – №6. – S.19–26.
73. Chekanovska A. Muzykal'naja jetnografija. Metodologija i metodika. – Moskva: Sov. Kompozitor, 1983.
74. Shutoj V. (Rec.) // «Voprosy istorii». – 1951. – №8. – S.129–13.
75. Shutoj V. Knyga pro turbai'vs'ke povstannja 1789–1793 rr. // Zorja Poltavshhyny, 1951. – 12 travnja.
76. Twardowski S. Woyna Domowa Z Kozaki y Tatory Moskwą, potym Szwedami y z Węgry. – Calissii: Typis Collegij Califfienis Soc: IESV, 1660. – 284 s.

Hurzhiy O. I., doctor of historical sciences, professor, chief researcher, Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), izhenia@gmail.com

Merimerin E. O., publisher, Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), izhenia@gmail.com

The reflection of the Hetmanate in the historical songs and dumas: historiography and research methodology

In the study the complex of special literature devoted to the folk songs and dumas – the non-linear sources for the objective identification of the level of the Ukrainian state idea of that time, social ideals and reflections, subculture of the different social categories, as well as of the relationships between ethnic groups in the population (Ukrainians, Russians, Moldovans, Turks, Tatars, etc.), is analysed.

The article describes the development of the studies on the socio-political situation and armed struggle of the population of the Hetmanate through the prism of historical songs and dumas. The importance of these «folk» sources for studying the past of Ukrainians in the second half of the XVII – 60-ies of the XVIII century is emphasized. The specificity of the scholars' methodological approaches to disclosure of the problem at different stages of the development of historical studies is shown.

By systematizing and classifying the works of predecessors, some contradictory or controversial assertions of researchers regarding the reconstruction of the specific of events and historical figures' activities in oral folk art are re-evaluated and rethought. At the same time, the assumption that, in contrast to the «mythological», «migratory», «anthropological» and «psychological» directions of studying the problem, the research approaches within the «Historical School» are the most productive, because they explain folklore phenomena in relation to the concrete facts of the past and take into account the interpretations of the various documents of that time, is proven.

Keywords: Hetmanate, public reflection, historical source, folk poetry, historiography, methodology, interpretation.

* * *

УДК 904.94(438+477)

Ясинецька О.,
здобувач Центру пам'ятокознавства НАН України
та УТОПІК, співробітник науково-дослідного відділу
«Інституту «Свята Софія» Національного заповідника
«Софія Київська» (Україна Київ),
yasynetska@ukr.net

ПАМ'ЯТКИ ОСТРОВА ЛЕДНИЦЬКОГО І ПОЛЬСЬКО-РУСЬКИЙ ДИНАСТИЧНИЙ КОНТЕКСТ (ХІ СТ.) ДО Тисячоліття Історичної події

Проаналізовано обставини одного з перших польсько-руських шлюбних союзів – першого короля Польщі Болеслава Хороброго та київської князівни Предслави, дочки Володимира Великого. На підставі даних Хроніки Титмара Мерзебурзького підтверджено офіційне укладання шлюбу в 1018 р. у храмі Св. Софії Київської. У статті розглянуто деякі особливості походження Предслави та відомості про її перебування у Польщі. Стаття розглядає дані деяких дослідників щодо можливих нащадків Предслави та короля Польщі. Висловлено авторські припущення стосовно місця поховання Предслави та її сина. У дослідженні також описано одну з пам'яток культурної спадщини Великопольського воєводства – ансамбль палацово-сакральної архітектури на Ледницькому острові (о. Ледниця), пов'язану з династичними взаєминими Польщі та Київської Русі в XI ст. Розглянуто архітектурні особливості ансамблю, розбудованого в X–XI ст. та підтверджено приналежність пам'яток до періоду візантійського впливу на європейське храмове будівництво.

Ключові слова: Польща, Київська Русь, Предслава Володимирівна, Болеслав I Хоробрий, о. Ледниця, пам'ятка культурної спадщини, династичні відносини.

Важливу роль у сфері міжнародних відносин XI–XII ст. відігравали династичні шлюби, що активно уклалися в цей період. Матримональні відносини були як складовою політичних міждержавних взаємин, так і потужним чинником взаємовпливів української (києво-руської) та європейської культур. У нас час у країнах Європи збереглося чимало об'єктів культурної спадщини, пов'язаних з посталями україно-європейської династичної історії. Разом з тим, європейська культурна спадщина у контексті династичних, зокрема польських-українських взаємин XI–XII ст. ніколи не ставала

предметом спеціального дослідження. Це зумовлює актуальність обраної теми.

Метою дослідження є характеристика пам'ятки культурної спадщини у Польщі – ансамблю палацово-сакральної архітектури о. Ледницького в контексті одного з перших матримоніальних союзів Польщі та Київської Русі – династичного шлюбу Предслави Володимирівни та Болеслава I Хороброго.

У XI–XII ст. київська правляча династія підтримувала тісні династичні взаємовідносини з більшістю правлячих родин тогочасної Західної та Центральної Європи, але особливо активно – з Польщею.

Основні відомості про укладання польсько-руських династичних союзів містять руські літописи [5; 9; 11; 13; 17; 19; 23; 24; 27; 36], а також західноєвропейські аналітичні хроніки [2; 6; 7; 10; 30; 33].

Різними аспектами міждержавних, в тому числі, династичних відносин Київської Русі та Польщі XI–XII ст. займалися вітчизняні, російські та польські [8; 12; 14; 15; 16; 18; 20; 21; 22; 25; 26; 28; 31; 34; 35; 36; 37; 38; 39; 43; 44; 45; 48; 50; 51; 52; 54; 55; 60; 64; 66; 68].

Без зазначення контексту династичних взаємин, пам'ятки у Польщі XI–XII ст. вивчали К. Скуревич [32], Т. Шидловський, Ж. Швеховський [63], Є. Гавліковська [62], А. Германн [47], Т. Войцеховський [65], Б. Курбісовна [53], Г. Лабуда [56; 57], М. Соколовський [32], Я. Гурецький [46], М. Баранський [41], Я. Стрельник [61] та ін.

Першою київською князівною, виданою за правителя Польщі, була одна з дочок Володимира Великого – Предслава. Вітчизняні та польські джерела і дослідники називають її також Передславою [19, с. 48–83], Переславою [28, с. 178], Предиславою [33, с. 220], а одне із пізніх джерел, навіть, Предиславою-Гремиславою [29].

Рік народження Предслави достеменно не відомий, дослідники припускають – між 981/983 та 987 рр. [4, с. 272–274]. Матір'ю Предслави прийнято вважати печально відому полоцьку князівну Рогнеду, дочку князя Рогволода [19, с. 48], однак така версія має хронологічні невідповідності. Польський дослідник А. Зелінський, навіть, припускає, що матір'ю Предслави могла бути візантійська царівна Анна Порфирородна [67, с. 14]. Отже, питання залишається дискусійним.

Окремими аспектами біографії Предслави займалися ряд вітчизняних, російських та польських дослідників [14, с. 193–198; 34, с. 242; 10, с. 328; 39; 15; 66; 8; 25, с. 29; 4, с. 272–274; 3, с. 491; 48, с. 144–216; 1, с. 99–109; 67, с. 14–26; 50; 42, с. 122–146; 49, с. 69–72; 40 с. 35–68].

Деякі західні джерела свідчать, що задовго до походу Болеслава 1018 року правитель Польщі сватався до Предслави, але отримав відмову [10, с. 63]. Ян Длугош оповідає, що в сватанні Болеславу відмовив брат князівни – Ярослав Мудрий [36, с. 248]. Підтверджує ці відомості і Галл Анонім [6, с. 35].

В 1018 р. польський правитель вирушив у військовий похід проти Русі, «прагнучи помститися Предславі та її братові». Галл Анонім переповідає про бажання Болеслава зробити князівну своєю наложницею [6, с. 36]. Давні та сучасні польські дослідники теж називають Предславу «наложницею» Болеслава [39, с. 78; 50, с. 89]. Натомість, Титмар Мерзебурзький свідчить, що після захоплення Києва у храмі Святої Софії Болеслав взяв з Предславою шлюб [10, с. 63–84].

Після походу сестри київського князя – Предслави і Премислава серед інших родичів Ярослава Мудрого, полонених Болеславом, були вивезені до Польщі [19, с. 83; 26, с. 132; 5, с. 326]. На думку О. Назаренка, Предслава мала у Києві статус законної дружини, але в Польщі втратила його, оскільки там у Болеслава була інша законна дружина – Ода. За припущенням Г. Лабуди Предслава стала «*via facti*» другою дружиною Болеслава при живій Оді [55, с. 407].

Король оселив Предславу поблизу м. Гнезно – на острові Ледницькому (о. Ледница) [67, с. 19; 56, с. 404–411; 57]. Тут постала ціла «руська колонія» з родичів Предслави, київських бояр, ченців і єпископів.

Г. Лабуда припускає, що Предслава народила польському королеві Болеславу I Хороброму сина, який помер малолітнім і міг бути похованим на о. Ледницькому [55, с. 410, 415]. Тут окрім інших було знайдено багате поховання хлопчика, датоване XI ст. Підтримують цю версію і інші польські дослідники [46, с. 124–125; 41, с. 92; 61, с. 184–185].

Подальша доля самої Предслави невідома. Герард Лабуда припускає, що після смерті короля (1025) вона могла повернутися до Русі, проте, достеменних відомостей про це не збереглося. Відомо лише, що бл. 1040 року, коли київські бранці Болеслава (бл. 800 осіб) мали змогу повернутися в Київ, Предслави з ними уже не було [19, с. 94].

Початок правління першої історично відомої у Польщі королівської династії П'ястів (X–XIV ст.) пов'язаний саме з островом Ледниця. Тут було одне з найдавніших слов'янських (полянських) поселень у Польщі. В часи Мешка I (бл. 935–992) і Болеслава I Хороброго (966/967–1025) острів Ледниця став однією з перших резиденцій королів Польщі, адміністративним і фортифікаційним центром князівства. Ще в кінці IX ст. в південно-західній частині острова було збудовано невеличке укріплення (бл. 40 кв.м в діаметрі). Під час правління Мешка I і Болеслава I тут звели велике укріплення-городище (grod), площею бл. 2,5 га.

В північній частині укріплення була збудована церква у візантійському стилі. Її, за свідченням деяких дослідників, було зведено навмисно для улюбленої київської бранки Болеслава Предслави та всієї «руської колонії» [67, с. 19]. Інші дослідники о. Ледницького відносять побудову до більш ранніх часів – періоду X ст. (до 966 р.), часів правління Мешка I [58, 14–31].

Храм на о. Ледниця було збудовано «за священною віссю» – вівтарна абсида орієнтована на схід (з невеликим відхиленням на північ). Він складається з двох частин: східної, яка початково була самостійною церквою, і значно більшою за розмірами західної частини (Рис.).

Рис.: План палацу і церкви на о. Ледниця [58, с. 15]

Перша частина, площею бл. 7х7 м, мала в центральному закладенні коло, восьмигранник або рівносторонній

хрест – ясно не видно, оскільки залишків зовнішнього абрису стін не збереглося.

Проф. М. Соколовський, який ще в кін. XIX ст. здійснив докладне дослідження руїн храму, вважав, що загальний абрис храму – коло [32, с. 23]. Зі східної сторони ясно означена напівкругла апсида, в північній і західній стіні розміщувалися двері, а в південній – подвійне вікно. Чотири пілони підтримували арки і склепіння, складені, як і стіни, з грубо обтесаного каміння на алебастрі і на вапняковому розчині з домішками товченої цегли, як це використовували у візантійському будівництві.

Західна частина базилічного типу прибудована, вірогідно, на поч. XII ст. [58, с. 19] складалася з прямокутної і квадратної частин, остання розділена двома пілонами; тут кладка стін більш ретельна і виконана із обтесаного вапняку і туфу, з правильною перев'язкою на вапняковому розчині, також з домішками товченої цегли.

Деякі дослідники вважають, що західна добудова становила частину княжого, або воєводського палацу, прибудованого до храму; пілони цієї частини вказують, що палац був двоповерховим і мав вхід через зовнішні дерев'яні сходи, які можна було піднімати нагору під час облоги, як це робилося в давньоруських або чеських житлових будівлях (теремах, хороммах). М. Соколовський доводить, що цю прибудову було здійснено для розширення храму, причому пілони квадратної його частини слугували для підтримання підлоги хорів як «*oratoria*» для жертводавців або князя, його родини і двору [32, с. 23].

Якщо призначення західної прибудови лишається дискусійним, то східна частина, безперечно, – храм для здійснення богослужіння. І за формою закладки, типом будівлі, і за особливостями будівництва (н-д, вид вапнякового розчину з домішками товченої цегли) нагадує киево-руські храми і належить до періоду візантійського впливу на культуру будівництва.

Сучасні польські дослідники визнають – ймовірно також, що ледницький храм мав у плані не коло, а хрест і ще більше був пов'язаний з впливом візантійського храмового будівництва. Торговельний шлях, який вів з візантійських колоній до балтійського Помор'я, міг також сприяти поширенню ідеї такого храму.

Неподалік, на північ від храмово-палацового комплексу було збудовано невеличку однонаву каплицю (3,3 м х 5,5 м), в центральній частині якої й було знайдено два поховання, одне з яких – дитяче [58, с. 22; 59, с. 38–39]. За нашим припущенням це могли бути поховання Предслава та її сина.

У 1039 році церкву та князівський палац на о. Ледницькому було зруйновано військами чеського князя Бржетислава I. Остаточний занепад острова пов'язаний з навалом тевтонських лицарів у 1331 р.

Руїни укріплення та церкви на о. Ледницькому належать до найдревніших у Польщі пам'яток дороманської палацово-сакральної архітектури.

Нині всі згадані об'єкти є пам'ятками «Музею Перших П'ястів», створеного в 1969 р. Територіально він входить до складу с. Дзекановіце Гнєзненського повіту Великопольського воєводства та займає чільне місце у Державному реєстрі музеїв.

Сьогодні це найбільший у Польщі музей під відкритим небом, що належить до об'єктів Національної

культурної спадщини Польщі з особливим статусом «пам'ятка історії» (*Pomnik historii*) як одна із перших пам'яток, визнаних таким об'єктом 16 вересня 1994 року. Список пам'яток національного значення формується Національною Радою Польщі з питань культурної спадщини (<https://www.nid.pl>).

Список використаних джерел

1. Алексейчик Я. Я. Предслава (не) для Болеслава // Журнал «Аспект». – Белград–Минск. – 2017. – №1 (1). – С.99–109.
2. Великая хроника о Польше, Руси и их соседях XI–XIII вв. – М.: Изд-во Моск. ун-в., 1987.
3. Вілкул Т. Л. Предслава // Енциклопедія історії України. – Т.8. – К.: Наук. думка, 2011.
4. Войтович Л. Предслава Володимирівна // Княжа доба: портрети еліти – Біла Церква: Видавець Олександр Пшонківський, 2006. – С.272–274.
5. Воскресенская летопись. – ПСРЛ, Т.7. – СПб., 1856. – 544 с.
6. Галл Аноним. «Хроника и деяния князей или правителей польских» / Предисловие, перевод и примечания Л. М. Поповой. Ответственный редактор В. Д. Королюк. – М.: Издательство АН СССР, 1961.
7. Гваньїні Олександр: Хроніка європейської Сарматії / Упор. та пер. о. Юрія Мишика. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007.
8. Головки А. Б. Древняя Русь и Польша в политических взаимоотношениях X – первой трети XIII вв. / А. Б. Головки; Ин-т истории АН УССР. – Киев: Наукова думка, 1988.
9. Густинський літопис. – ПСРЛ, Т.2. – СПб., 1843.
10. Древняя Русь в свете зарубежных источников: Хрестоматия / Под ред. Т. Н. Джаксон, И. Г. Коноваловой и А. В. Подосинова. Том IV. Сост., пер. и коммент. А. В. Назаренко. – М., 2010.
11. Западнорусские летописи. – ПСРЛ. – Т.17. – СПб., 1907.
12. Ильин Н. Н. Летописная статья 6523 года и ее источник (Опыт анализа). – М.: Издательство АН СССР, 1957.
13. Ипатьевская летопись. – ПСРЛ – Т.2. – М., 2001.
14. Карамзин Н. М. История государства Российского. – М., 1991. Т.2–3.
15. Королюк В. Д. Западные славяне и Киевская Русь. – М.: Изд-во «Наука», 1964.
16. Кучкин В. А. «Поучение» Владимира Мономаха и русско-польско-немецкие отношения 60–70-х годов XI века // Советское славяноведение. – 1971. – №2.
17. Лаврентьевская летопись. – ПСРЛ. – Т.1. – Л.: Из-во Академии наук СССР, 1926–1928.
18. Линниченко И. Взаимные отношения Руси и Польши до пол. XIV ст. – Ч.1. – Русь и Польша до кон. XII в. – К.: Университетская типография И. Г. Завадзкого, 1884.
19. Літопис руський / Переклад і комент. Л. Махновець. – К.: В-во «Дніпро», 1989.
20. Морозова Л. Женская половина сестры Ярослава Мудрого: сестры Предслава и Мария-Добронегра // Великие и тайные женщины древней Руси. – М., 2009.
21. Назаренко А. В. Древняя Русь на международных путях: междисциплинарные очерки, культурных, торговых, политических отношений IX–XII веков. – М.: Языки русской культуры, 2001. – 784 с.
22. Назаренко А. В. О датировке Любечской битвы // Летописи и хроники: сборник статей. – М., 1984. – С.13–19.
23. Новгородская IV. – ПСРЛ. – Т.IV.
24. Патриаршая или Никановская летопись. – ПСРЛ. – Т.9. – СПб., 1862.
25. Пашуто В. Т. Место Древней Руси в истории Европы // Феодальная Россия во всемирно-историческом процессе. Сб. статей, посвященный Л. В. Черепнину. – М., 1972. – С.188–200.
26. Пашуто В. Т. Внешняя политика Древней Руси. – М., 1968.
27. Псковская летопись (II). – ПСРЛ. – Т.5. – СПб., 1847.
28. Пчелов Е. В. Генеалогия древнерусских князей IX – нач. XI в. – М., 2001.
29. Родословная книга Всероссийского дворянства // Сост. В. Дурасов. – Ч.1, 1906.
30. Саксонский анналист // Латиноязычные источники по истории Древней Руси. – Германия сер. XII – сер. XIII в. – М.–Л., 1990. – С.208–246.

31. Сverdlov M. B. Известия немецких источников о русско-польских отношениях конца X – начала XI в. // Известия по истории славянских и балканских народов. Киевская Русь и ее соседи. – М., 1972.
32. Скуревич К. Б. Зодчество западных славян и влияние на него романской архитектуры. – СПб., 1906.
33. Стрийковский Мацей. Літопис польський, литовський, жмудський і всієї Русі / Відп. ред. О. Купчинський. Наукове товариство ім. Шевченка. – Львів, 2011. – 1075 с.
34. Татищев В. Н. История Российская. – М., 1963. – Т.2.
35. Щавелева Н. И. Польки – жены русских князей (XI – середина XIII в.) // Древнейшие государства на территории СССР. Материалы и исследования. – М.: Наука, 1989.
36. Щавелева Н. И. Древняя Русь в «Польской истории Яна Длугоша». – М.: «Памятники исторической мысли». – М., 2004.
37. Щавелева Н. И. Древняя Русь в «Польской истории Яна Длугоша» (Книги I–VI) / Под ред. А. В. Назаренко. – М., 2004. – 248 с.
38. Щавелева Н. И. Польские латиноязычные источники по истории Древней Руси. – М.: «Наука», 1990.
39. Balzer O. Genealogia Piastow. – Krakow, 1895.
40. Banaszekiewicz J. Bolesław I Peredslawa // Kwartalnik Historyczny. – Warszawa, 1990. – №3–4. – S.35–68.
41. Barański M. K., Dynastia Piastów w Polsce. – Warszawa 2008. – S.92.
42. Benyskiewicz K. Czy księżniczka Predslawa stała się ofiarą «dynastycznej» zemsty Bolesława Chrobrego... // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. – Т.27. – 2017. – С.122–146.
43. Biber T., Leszczynski M. Poczet Wladcow Polski. – Poznan: Publicat, 2015.
44. Brueckner A. Polska poganska i slowianska. Teksty Prodlowe do nauki historii w szkole sredniej. – Krakow, 1923. – z.14. – S.11.
45. Chojecka E. Sztuka sredniowiecza Rusi Kijowskiej i jej zwiazki z Polska w XI–XV w., w: Ukraina. Terazniejszosc i przeszlosc. Praca zbior. Pod. red. M. Kurasia i A. Podrazy. – Krakow, 1970. – S.406–409.
46. Górecki J. Przepomniane pochówki panujących i dostojników w tzw. II kościele na Ostrowie Lednickim // Studia Lednickie. – 1991. – T.2. – S.124–125.
47. Hermann, Romański trójkąt Mogilno–Strzelno–Trzemeszno. Pomorze I Kujawy. Dwumiesięcznik turystyczno–krajoznawczy. Nr3 (6) 2007.
48. Janicki K. Kłątwa Przedslawy. Dlaczego arcybiskup Gaudenty przeklął Polskę? // Damy ze skazą. – Wydawnictwo: Znak Horyzont, 2016.
49. Jasienica P. Polska Piastów. Wydawnictwo: Prószyński i S-ka. – Warszawa, 2007.
50. Jasiński K. Rodowód pierwszych Piastów. – Poznań, 2004.
51. Kętrzyński S. Gertruda // PSB. – Kraków, 1958. – T.VII.
52. Kuczyński S. M. Studia z dziejow Europy Wschodniej X–XVII w. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1965. – C.18.
53. Kurbisowna B. Zycie kulturalne po 1038 r., w: Dzieje Wielkopolski, Poznan 1969. – T.1. – S.197.
54. Labuda G. Polish diplomacy during the rule of the Piast dynasty // The history of Polish diplomacy X–XX c. – Warsaw: Sejm Publishing Office, 2005.
55. Labuda G. Studia nad początkami państwa polskiego, t.I–II, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, vol.I – Poznań, 1987. – S.407.
56. Labuda G. Tajemnica budowy grodowych I sakralnych na Ostrowie Lednickim u progu XI stulecia // Labuda G. Początki. – T.2. – S.404–411.
57. Labuda G. Tajemnice Ostrova Lednickiego. В кн.: Mente et Litteris: O kulture i społeczeństwie wieków średnich: Universitet im Adama Mickiewicza: Seria Historia, N117. – Poznań, 1984.
58. Ostrów Lednicki. Under the sky of the Middle Ages. – Lednica, 2011.
59. Ostrów Lednicki. Wyspa piastowskich władców. – Dziekanowice–Lednica, 2016.
60. Sielicki F., Polsko–ruskie stosunki kulturalne do końca XV wieku. – Wrocław, 1997. – S.34.
61. Strzelczyk J. Bolesław Chrobry. – Warszawa, 2003, S.184–185.
62. Świechowski Z. Gawlikowska–Świechowska E.: Sztuka polska, Romanizm. T.1. – Warszawa, 2013.
63. Świechowski Z. Stan wiedzy na temat chronologii wczesnej architektury monumentalnej w Polsce po pięcioletnich badaniach przy zastosowaniu metody 14 C. «Kwartalnik Architektury I Urbanistyki». – T.56, z.3. – S.104–112 (S.110), 2011.
64. Wlodarski B. Polska i Rus, 1194–1340. – Warszawa, 1966.
65. Wojciechowski T. Kosciol katedralny w Krakowie. – Krakow, 1900. – S.33–34.
66. Zakrzewski S. Boleslaw Chrobry Wielki, Lwow. – Krakow, 1925. – S.299–300.
67. Zieliński A. Skandaliści w koronach, Wydawnictwo: Prószyński i S-ka. – Warszawa, 2013.
68. Żylińska S. Piastówny I żony Piastów. – Warszawa, 1967.

References

- Aleksejchik Ja. Ja. Predslava (ne) dlja Boleslava // Zhurnal «Aspekt». – Belgrad–Minsk. – 2017. – №1 (1). – S.99–109.
- Velikaja hronika o Pol'she, Rusi i ih sosedjah XI–XIII vv. – M.: Izd-vo Mosk. univ., 1987.
- Vilkul T. L. Predslava // Encyklopedija istorii' Ukrai'ny. – T.8. – K.: Nauk. dumka, 2011.
- Vojtovych L. Predslava Volodymyrivna // Knjazha doba: portrety elity – Bila Cerkva: Vydavec' Olexsandr Pshonkiv's'kyj, 2006. – S.272–274.
- Voskresenskaja letopis'. – PSRL, T.7. – SPb., 1856. – 544 s.
- Gall Anonim. «Hronika i dejaniya knjazej ili pravitelej pol'skih» / Predislovie, perevod i primechanija L. M. Popovoj. Otvetstvennyj redaktor V. D. Koroljuk. – M.: Izdatel'stvo AN SSSR, 1961.
- Gvan'i'ni Olexsandr: Hronika jevropejs'koi' Sarmatii' / Upor. ta per. o. Jurija Mycyka. – K.: Vyd. dim «Kyjevo–Mogyljans'ka akademiya», 2007.
- Golovko A. B. Drevnjaja Rus' i Pol'sha v politicheskikh vzaimootnoshenijah X – pervoj treti XIII vv. / A. B. Golovko; In-t istorii AN USSR. – Kiev: Naukova dumka, 1988.
- Gustyn's'kyj litopys. – PSRL, T.2. – SPb., 1843.
- Drevnjaja Rus' v svete zarubezhnyh istochnikov: Hrestomatija / Pod red. T. N. Dzhakson, I. G. Konovalovoj i A. V. Posodosina. Tom IV. Sost., per. i komment. A. V. Nazarenko. – M., 2010.
- Zapadnorusskie letopisi. – PSRL. – T.17. – SPb., 1907.
- Il'in N. N. Letopisnaja stat'ja 6523 goda i ee istochnik (Opyt analiza). – M.: Izdatel'stvo AN SSSR, 1957.
- Ipat'evskaja letopis'. – PSRL – T.2. – M., 2001.
- Karamzin N. M. Istorija gosudarstva Rossijskogo. – M., 1991. T.2–3.
- Koroljuk V. D. Zapadnye slavjane i Kievskaja Rus'. – M.: Izd-vo «Nauka», 1964.
- Kuchkin V. A. «Pouchenie» Vladimira Monomaha i rusko-pol'sko–nemeckie otnoshenija 60–70–h godov XI veka // Sovetskoe slavianovedenie. – 1971. – №2.
- Lavrent'evskaja letopis'. – PSRL. – T.1. – L.: Iz-vo Akademii nauk SSSR, 1926–1928.
- Linnichenko I. Vzaimnye otnoshenija Rusi i Pol'shi do pol. XIV st. – Ch.I. – Rus' i Pol'sha do kon. XII v. – K.: Universitetskaja tipografija I. I. Zavadzka, 1884.
- Litopys rus'kyj / Pereklad i koment. L. Mahnovec'. – K.: V-vo «Dnipro», 1989.
- Morozova L. Zhenskaja polovina sestry Jaroslava Mudrogo: sestry Predslava i Marija–Dobronoga // Velikie i tajnye zhenshhiny drevnej Rusi. – M., 2009.
- Nazarenko A. V. Drevnjaja Rus' na mezhdunarodnyh putjah: mezhdisciplin–narye ocherki, kul'turnyh, torgovyh, politicheskikh otnoshenij IX–XII vekov. – M.: Jazyki russkoj kul'tury, 2001. – 784 s.
- Nazarenko A. V. O datirovke Ljubechskoj bitvy // Letopisi i hroniki: sbornik statej. – M., 1984. – S.13–19.
- Novgorodskaja IV. – PSRL. – T.IV.
- Patriarshaja ili Nikanovskaja letopis'. – PSRL. – T.9. – SPb., 1862.
- Pashuto V. T. Mesto Drevnej Rusi v istorii Evropy // Feodal'naja Rossija vo vseмирno–istoricheskom processe. Sb. statej, posvjashhennoj L. V. Cherepninu. – M., 1972. – S.188–200.
- Pashuto V. T. Vneshnjaja politika Drevnej Rusi. – M., 1968.
- Pskovskaja letopis' (II). – PSRL. – T.5. – SPb., 1847.
- Pchelov E. V. Genealogija drevnerusskikh knjazej IX – nach. XI v. – M., 2001.
- Rodoslovnaja kniga Vserossijskogo dvorjanstva // Sost. V. Durasov. – Ch.1, 1906.
- Saksonskij annalist // Latinojazychnye istochniki po istorii Drevnej Rusi. – Germanija ser. XII – ser. XIII v. – M.–L., 1990. – S.208–246.
- Sverdlov M. B. Izvestija nemeckikh istochnikov o rusko-pol'skih otnoshenijah konca X – nachala XI v. // Izvestija po istorii slavjanskikh i balkans'kih narodov. Kievskaja Rus' i ee sosedi. – M., 1972.

32. Skurevich K. B. Zochestvo zapadnyh slavjan i vlijanie na nego romanskoj arhitektury. – Spb., 1906.
33. Strykows'kyj Macej. Litopys pol's'kyj, lytovs'kyj, zhmds'kyj i vsyjei' Rusy / Vidp. red. O. Kupchyns'kyj. Naukove tovarystvo im. Shevchenka. – L'viv, 2011. – 1075 s.
34. Tatishhev V. N. Istorija Rossijskaja. – M., 1963. – T.2.
35. Shhaveleva N. I. Pol'ki – zheny rus'kih knjazej (XI – seredina XIII v.) // Drevnejšie gosudarstva na territorii SSSR. Materialy i issledovanija. – M.: Nauka, 1989.
36. Shhaveleva N. I. Drevnjaja Rus' v «Pol'skoj istorii Jana Dlugosha». – M.: «Pamjatniki istoricheskoj mysli». – M., 2004.
37. Shhaveleva N. I. Drevnjaja Rus' v «Pol'skoj istorii Jana Dlugosha» (Knigi I–VI) / Pod red. A. V. Nazarenko. – M., 2004. – 248 s.
38. Shhaveleva N. I. Pol'skie latinojazychnye istochniki po istorii Drevnej Rusi. – M.: «Nauka», 1990.
39. Balzer O. Genealogia Piastow. – Krakow, 1895.
40. Banaszkiwicz J. Bolesław I Peredслава // Kwartalnik Historyczny. – Warszawa, 1990. – №3–4. – S.35–68.
41. Barański M. K., Dynastia Piastów w Polsce. – Warszawa 2008. – S.92.
42. Benyskiewicz K. Czy księżniczka Predслава stała się ofiarą «dynastycznej» zemsty Bolesława Chrobrego... // Naukovi praci Kam'janec'–Podil's'kogo nacional'nogo universytetu im. Ivana Ogijenka. – T.27. – 2017. – S.122–146.
43. Biber T., Leszczynski M. Poczec Wladcow Polski. – Poznan: Publicat, 2015.
44. Brueckner A. Polska poganska i slowianska. Teksty Prodlowe do nauki historii w szkole sredniej. – Krakow, 1923. – z.14. – S.11.
45. Chojcecka E. Sztuka sredniowiecza Rusi Kijowskiej i jej zwiazki z Polska w XI–XV w., w: Ukraina. Terazniejszosc i przeszlosc. Praca zbior. Pod. red. M. Kurasia i A. Podrazy. – Krakow, 1970. – S.406–409.
46. Górecki J. Prepomańskie pochówki panujących I dostojników w tzw. II kościele na Ostrowie Lednickim // Studia Lednickie. – 1991. – T.2. – S.124–125.
47. Hermann, Romański trójką Mogilno–Strzelno–Trzemeszno. Pomorze I Kujawy. Dwumiesięcznik turystyczno–krajoznawczy". Nr3 (6) 2007.
48. Janicki K. Kłątwa Przedслава. Dlaczego arcybiskup Gaudenty przeklął Polskę? // Damy ze skazą. – Wydawnictwo: Znak Horyzont, 2016.
49. Jasienica P. Polska Piastów. Wydawnictwo: Prószyński i S–ka. – Warszawa, 2007.
50. Jasiński K. Rodowód pierwszych Piastów. – Poznań, 2004.
51. Kętrzyński S. Gertruda // PSB. – Kraków, 1958. – T.VII.
52. Kuczyński S. M. Studia z dziejow Europy Wschodniej X–XVII w. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1965. – C.18.
53. Kurbisowna B. Zycie kulturalne po 1038 r., w: Dzieje Wielkopolski, Poznan 1969. – T.1. – S.197.
54. Labuda G. Polish diplomacy during the rule of the Piast dynasty // The history of Polish diplomacy X–XX c. – Warsaw: Sejm Publishing Office, 2005.
55. Labuda G. Studia nad początkami państwa polskiego, t.I–II, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, vol.I – Poznań, 1987. – S.407.
56. Labuda G. Tajemnica budowy grodowych I sakralnych na Ostrowie Lednickim u progu XI stulecia // Labuda G. Początki. – T.2. – S.404–411.
57. Labuda G. Tajemnice Ostrova Lednickiego. В кн.: Mente et Litteris: O kulture i społeczeństwie wieków średnich: Universitet im Adama Mickiewicza: Seria Historia, N117. – Poznań, 1984.
58. Ostrów Lednicki. Under the sky of the Middle Ages. – Lednica, 2011.
59. Ostrów Lednicki. Wyspa piastowskich władców. – Dziekanowice–Lednica, 2016.
60. Sielicki F., Polsko–ruskie stosunki kulturalne do końca XV wieku. – Wrocław, 1997. – S.34.
61. Strzelczyk J. Bolesław Chrobry. – Warszawa, 2003, S.184–185.
62. Świechowski Z. Gawlikowska–Świechowska E.: Sztuka polska, Romanizm. T.1. – Warszawa, 2013.
63. Świechowski Z. Stan wiedzy na temat chronologii wczesnej architektury monumentalnej w Polsce po pięcioletnich badaniach przy zastosowaniu metody 14 C. «Kwartalnik Architektury I Urbanistyki». – T.56, z.3. – S.104–112 (S.110), 2011.
64. Włodarski B. Polska i Rus, 1194–1340. – Warszawa, 1966.
65. Wojciechowski T. Kosciol katedralny w Krakowie. – Krakow, 1900. – S.33–34.

66. Zakrzewski S. Boleslaw Chrobry Wielki, Lwow. – Krakow, 1925. – S.299–300.
67. Zieliński A. Skandaliści w koronach, Wydawnictwo: Prószyński i S–ka. – Warszawa, 2013.
68. Żylińska S. Piastówny I żony Piastów. – Warszawa, 1967.

Yasynetska O., applicant of the Center for National Monuments of the National Academy of Sciences of Ukraine and UTOPIK, employee of the research department of the Institute of St. Sophia of the National Reserve «Sophia of Kiev» (Ukraine, Kyiv), yasynetska@ukr.net

Monuments of the island of Ledynitsky and the Polish–Russian dynastic context (XI century) To the millennium of the historical event

The circumstances of one of the first Polish–Russian marriage unions – the first Polish king Boleslav the Brave and the prince of Kiev, Predslava, daughter of Volodymyr the Great, have been analyzed. On the basis of the data of the Chronicle of Tietmar Merzeburg confirms the official conclusion of the marriage in 1018 in the temple of St. Sophia of Kiev. Some features of the origin of Predslava and information about her stay in Poland are considered in the article. The article considers the data of some researchers regarding possible descendants of Predslava and the King of Poland. The author's assumptions about the place of burial of Predslava and her son are expressed. The study also describes one of the monuments of the cultural heritage of the Greater Poland Voivodeship – the ensemble of palace and sacral architecture on the Lednica Island (Lednitsa Island), which is connected with dynastic relations between Poland and Kievan Rus in the XI century. The architectural features of the ensemble constructed in the X–XI centuries are considered, and the affiliation of the monument to the period of the Byzantine influence on the European temple building was confirmed.

Keywords: Poland, Kievan Rus, Predslav Vladimirovna, Boleslav I Brave, Fr. Glacier, a cultural heritage monument, dynastic relations.

* * *

УДК 316.334

Веремєнко Т. Р.,

магістр, Київський національний
університет ім. Т. Г. Шевченка (Україна, Київ),
tarasal76@gmail.com

ДЖЕРЕЛА ДО ІСТОРІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІКОНОПИСНОЇ МАЛЯРНІ КИЄВО–ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ (ДРУГ. ПОЛ. XVIII – ПОЧ. XIX СТ.)

Досліджено діяльність іконописної малярні Києво–Печерської лаври у друг. пол. XVIII – поч. XIX ст. Висвітлено маловідомі напрями функціонування школи іконопису. На прикладі наукових праць М. П. Истомина, Ф. С. Уманцева, П. М. Жолтовського з'ясовано наукову розробленість теми в історіографії. Проаналізовано низку архівних документів та малюнків, які до цього не використовувалися в наукових працях і актуалізуються вперше. Показано іконописну малярню як інститут навчання іконописанню, де приймали будь-яку людину та запрошували інших монахів на тимчасове навчання. Охарактеризовано умови навчання: термін перебування в майстерні, соціальний склад учнів, втечі учнів з Лаври, ставлення до них з боку монахів, добротність по відношенню до сиріт тощо.

Ключові слова: мистецтво, іконісис, Києво–Печерська лавра, учні, іконописна малярня.

Києво–Печерська лавра, як центр духовності Київської Русі за свою майже тисячолітню історію зазнавала чималих руйнувань, але щоразу відроджувалася і нині є всевітньо – відомою пам'яткою архітектури, мистецтва, історії.

При наявності багатьох досліджень з історії функціонування Лаври, чимало аспектів її діяльності залишилося поза увагою науковців, зокрема і діяльність іконописної малярні, яка активно діяла у др. пол. XVIII – поч. XX ст.

Серед документів, використаних у даній праці – архівні джерела та учнівські малюнки, які допомагають у вивченні історії іконописної майстерні. Значна кількість